

Organisatie, waterbeheer en waterverdeling

Wat is de LCW en MTW en waarom komen ze wel of niet bij elkaar?

De LCW is de Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling en is onderdeel van het Watermanagementcentrum Nederland. Het is een commissie die bij elkaar komt zodra er ernstige problemen met te weinig water zijn. In dit geval als de rivierstanden te laag worden. In de LCW zitten waterspecialisten van Rijkswaterstaat, de Unie van Waterschappen, IPO en het KNMI. Bij bepaalde lage waterstanden of verwachte extreme neerslag komt deze commissie bij elkaar en delen dan informatie uit het land (van o.a. de waterschappen) met elkaar. In dit overleg inventariseren ze de landelijke situatie bij extreme droogte. De LCW brengt in deze periodes regelmatig (wekelijks of eens per 14 dagen) verslag uit (watermonitor) naar de waterbeheerders en ook naar de pers. Als de situatie nijpender wordt en er verdergaande maatregelen moeten worden genomen (die verder gaan dan de afzonderlijke regionale partijen zelf doorvoeren), wordt het Managementteam Waterverdeling bijeengeroepen. Hierin zitten beslissers uit de genoemde partijen, die deze grotere maatregelen kunnen nemen en de staatssecretaris kunnen adviseren.

Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling

De Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling (LCW) maakt bij watertekorten een verdeling van het beschikbare rijkswater onder sectoren die daarvan afhankelijk zijn. Voorbeelden van deze sectoren zijn de land- en tuinbouwsector, de scheepvaartsector en natuurbeheer.

Verdeling

LCW kijkt naar de hoeveelheid water per sector, maar ook naar de juiste waterkwaliteit voor de bestemming ervan. Elke sector heeft immers zijn eigen wensen voor het water. Zo wil de landbouwsector graag water met een niet te hoge zoutconcentratie en willen elektriciteitsproducenten water dat niet te warm is.

Deelnemende partijen

LCW bestaat uit vertegenwoordigers van Infrastructuur en Waterstaat (onder andere alle regionale diensten van Rijkswaterstaat), de Unie van Waterschappen en het Interprovinciaal Overleg en KNMI. Daarnaast zijn er vertegenwoordigers vanuit de regionale droogteoverleggen aanwezig om gebiedsspecifieke situaties toe te lichten.

Criteria

Voor het bijeenroepen van LCW is een aantal criteria opgesteld:

- Zodra de rivierafvoeren bij de grens van de Rijn (bij Lobith) en de Maas (bij Maastricht-Sint Pieter) onder een bepaalde waarde komen.
- Als er bovenregionale watertekortproblemen ontstaan zonder dat aan de eerste twee criteria bij Lobith en/of Eijsden wordt voldaan.

Besluitvorming

LCW heeft formeel geen besluitvormende rol, maar geeft advies aan de directeur-generaal van Rijkswaterstaat. De directeur-generaal besluit bij beperkte watertekorten of hij de adviezen overneemt en uitvoert. Als de situatie kritischer wordt kan de besluitvorming worden neergelegd bij de minister.

Waarom is een MTW nodig?

MTW is nodig omdat al het water in één systeem zit. Als je in het oosten iets besluit met water, heeft dat effecten voor het water in het midden van het Nederland. De provincie beheert het diepe grondwater voor drinkwater en industrie, de waterschappen beheren het regionale oppervlaktewater en gaan over de beregening uit grondwater en oppervlaktewater en Rijkswaterstaat beheert de grote oppervlaktewateren. Die moeten dus samenwerken, want wat je op plek A doet, heeft consequenties op plek B. Dat betekent niet dat regionale afwegingen niet nodig zijn, want maatwerk is nodig.

Waterverdeling

- **Bronnen van zoet water**
 - Via Rijn en Maas uit buitenland
 - Via neerslag in Nederland
 - Uit grondwater
- **Gebruik van zoet water**
 - Verdamping
 - Natuur

- o Doorspoelen, terugdringen verzilting
- o Drinkwaterproductie
- o Energie (koelwater)
- o Industrie (koel- en proceswater)
- o Landbouw
- o Scheepvaart (beroeps- en recreatievaart)
- o Recreatie

Wat is de rolverdeling tussen de waterbeheerders? Wie doet wat?

Dijken

Het waterschap zorgt voor veilige dijken. Rijkswaterstaat beheert de grote dammen en dijken, zoals de Afsluitdijk. De normen waar de dijken aan moeten voldoen worden door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat vastgesteld.

Drinkwater

Het drinkwaterbedrijf produceert en distribueert het drinkwater.

Zwemwater

De locaties waar je veilig kunt zwemmen worden aangewezen door de provincie. Het waterschap en Rijkswaterstaat controleren 's zomers om de paar weken de kwaliteit hiervan.

Stormvloedkering

Rijkswaterstaat draagt zorg voor de stormvloedkeringen, zoals de Maeslantkering in de Nieuwe Waterweg en de Hollandsche IJsselkering bij Krimpen aan den IJssel.

Oppervlaktewater

De kwaliteitsnormen voor het oppervlaktewater worden vastgesteld door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. De waterschappen zorgen voor voldoende en schoon oppervlaktewater. Rijkswaterstaat doet dit voor de grote wateren.

Peilbeheer

Het waterschap houdt het water in sloten en vaarten op het juiste peil met stuwen, sluisen, duikers en gemalen. Hiermee kan water worden afgevoerd, vastgehouden of soms ook binnengelaten.

Grondwater

De provincie verleent vergunningen voor de winning van grondwater voor drinkwater, grote onttrekkingen voor de industrie (boven 150.000m³) en open bodemenergiesystemen. De gemeente zorgt voor het grondwaterbeheer in het stedelijk gebied.

Beregening (sproeien)

De waterschappen gaan over het beregeningsbeleid uit ondiep grond- en oppervlaktewater ten behoeve van de landbouw.

Welke maatregelen kan Rijkswaterstaat tegen de droogte nemen?

Rijkswaterstaat houdt continu de hoeveelheid water in de Nederlandse rivieren scherp in de gaten. Er is een uitgebreid landelijk meetnet dat de actuele waterstanden en afvoeren meet. In geval van een dreigend watertekort zorgt het Watermanagementcentrum (WMCN) van Rijkswaterstaat voor berichtgeving, de zogenaamde droogtemonitor. Op basis van deze informatie kunnen waterbeheerders (Rijkswaterstaat en waterschappen) maatregelen nemen.

Maatregelen bestaan o.a. uit het vasthouden en verdelen van het water (bijvoorbeeld het sluiten van de stuwen) en voorraadvorming (zoetwaterbuffer) in de meren, kanalen en in de boezemsystemen. Ook kan Rijkswaterstaat maatregelen nemen voor de bestrijding van verzilting door wateren 'door te spoelen'. Voor de scheepvaart brengt droogte soms beperkingen met zich mee, bijvoorbeeld langere wachttijden bij sluisen vanwege het aanpassen van het schutregime of een passeerverbod voor schepen vanwege verminderde diepgang van de vaargeul. Rijkswaterstaat kan bijvoorbeeld de waterstand op het IJsselmeer verhogen om de omgeving langer van water te kunnen voorzien.

Hoe monitort Rijkswaterstaat de afvoeren op de rivieren?

Rijkswaterstaat gebruikt daarvoor het landelijk meetnet water. Hierin worden waterstandsmetingen van een groot aantal meetpunten langs de rivieren verzameld. Al deze gegevens worden doorgegeven aan een centrale database. Met die gegevens worden berekeningen uitgevoerd en

wordt door het Watermanagementcentrum een verwachting voor de komende dagen opgesteld. Het landelijk meetnet water vraagt ook gegevens op uit waterdatabases in Zwitserland, Duitsland, Frankrijk en België.

Waarom is er een groot verschil in de afvoer van de Rijn en de Maas?

De deskundigen spreken over de afvoer van een rivier is de hoeveelheid afstromend water in kubieke meters per seconde (m³/s). De gemiddelde afvoer van de Rijn is ruim 2000 m³/s. Voor de Maas is dit circa 230 m³/s en in de zomer 110 m³/s. De Maas is een snel reagerende regenrivier. Het stroomgebied van de Maas is veel kleiner dan dat van de Rijn en kent geen grote watervoorraden in de vorm van gletsjers en stuwweren, zoals de Rijn. Omdat het water in een groot deel van het stroomgebied van de Maas snel wordt afgevoerd, kan de afvoer relatief klein worden in een periode zonder neerslag. Doordat de Maas een gestuwde rivier is, is de beschikbaarheid van water voor o.a. de scheepvaart beter gewaarborgd.

Als er sprake is van een watertekort, hoe wordt het water dan verdeeld?

We spreken van een watertekort als er minder water aanwezig is dan de gebruikers nodig hebben. Gebruikers zijn bijvoorbeeld de landbouw, de scheepvaart, de industrie, de drinkwatervoorziening en de natuur. Zij zijn afhankelijk van water. Een watertekort kan tot problemen leiden. Zo kan de scheepvaart bij lage waterstanden minder lading vervoeren, kan natuur verdrogen, komen oogsten van boeren in gevaar en kan het oppervlaktewater nabij zee gaan verzilten.

Is er eenmaal sprake van een dreigend watertekort, dan komt de Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling (LCW) in actie. De commissie bestaat uit vertegenwoordigers van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Unie van Waterschappen en het Interprovinciaal Overleg.

De LCW adviseert over de verdeling van het beperkt beschikbare water. Dit gebeurt op basis van de zogenaamde verdringingsreeks, waarin staat welke gebruikers bij watertekorten de hoogste prioriteit hebben. In het Management Team Watertekorten, dat functioneert onder de politieke verantwoordelijkheid van de minister van Infrastructuur en Waterstaat, overleggen de deelnemende partijen over de te nemen maatregelen in het hoofdwatersysteem.

Hoe komen waterstandverwachtingen tot stand?

Het Watermanagementcentrum (WMCN) van Rijkswaterstaat biedt informatie over onder meer waterstanden en afvoeren. Voor scheepvaart wordt er informatie geboden over de doorvaarthoogten en de diepgang in de grote rivieren. Regionale waterbeheerders, drinkwaterbedrijven en gebruikers van het watersysteem, zoals industrie en schippers, kunnen op basis van deze informatie, maatregelen treffen. Rijkswaterstaat gebruikt het landelijk meetnet water om waterstandmetingen te doen. Ook worden de waterhoogtes met Duitsland, België en Zwitserland gedeeld. Deze gegevens worden samen met de neerslagegegevens en weersverwachtingen gebruikt om verwachtingen te doen over waterafvoeren van de Rijn en de Maas.

Hoe ver kan Rijkswaterstaat vooruitkijken?

Waterstanden op de Rijn laten zich over het algemeen een stuk beter voorspellen dan op de Maas. De Maas is korter en de afvoer wordt gedomineerd door neerslag, terwijl de Rijn lang is en, behalve door neerslag, ook door smeltwater van gletsjers in de Alpen wordt gevoed. Daarnaast heeft de Rijn een groot stroomgebied en is relatief vlak en reageert daarom langzamer. Voor de Rijn kunnen we vier dagen vooruit een betrouwbare verwachting maken en verder vooruit een goede indicatie van de trend geven.

De Maas is een uitgesproken regenrivier en heeft een kleiner stroomgebied. De Ardennen hebben een ondoorlatende rotsachtige bodem en steile hellingen. Neerslag uit de Ardennen bereikt binnen 6 à 7 uur via de Maas ons land. Dat maakt de onzekerheidsmarge groter, omdat de verwachting sterk afhankelijk is van de relatief onzekere neerslagverwachtingen. Bij de Maas kunnen we ongeveer twee dagen vooruit een betrouwbare verwachting maken.

Waarom heeft Rijkswaterstaat het altijd over de afvoer en niet over de waterstand?

De reden hiervoor is dat je afvoeren kunt vergelijken met waarden uit het verleden. Dat kan bij waterstanden niet. Een waterstand van vandaag de dag is niet meer met een waterstand van 50 of 100 jaar geleden te vergelijken. Dit komt door veranderingen in de rivier zoals bochtafsnijdingen, verdiepingen van het zomerbed, etc. Daardoor hoort bij een waterstand van 50 jaar geleden een hele andere hoeveelheid water dan bij dezelfde waterstand van vandaag. Daardoor kon het gebeuren dat in november 2011 de laagste waterstand ooit bij Lobith in de Rijn (NAP + 6,89m) is opgetreden. Dit viel niet samen met de laagste afvoer ooit (620 m³/s in 1947).

Wat is het effect van het lage water op de waterkwaliteit?

In een warme periode zal bij laag water het water sneller opwarmen. Het water is dan minder geschikt voor inname voor drinkwater of als koelwater in de elektriciteitsproductie of in de procesindustrie. In warm water is ook de groei van blauwalgen groter en kan botulisme optreden. Het water wordt dan ongeschikt als eventueel zwemwater. Omdat ook het zuurstofgehalte in het water bij toenemende warmte afneemt kan dit leiden tot vissterfte.

Laag water in de rivieren betekent veelal dat het zeewater verder het land kan indringen, waardoor er verzilting optreedt. Dit water met een hoger chloridegehalte is minder geschikt voor gebruik in de landbouw. In natuurgebieden kan door verzilt water, schade worden veroorzaakt.

Daarnaast speelt ook het moment waarop de droogte optreedt een rol. De watervraag is in het najaar lager dan in het voorjaar/de zomer. Wanneer de afvoer van de rivieren voldoende is en de weersomstandigheden niet extreem warm, zijn de gevolgen voor de waterkwaliteit minder aanwezig. Dit komt vooral doordat er dan minder water verdampt en de temperatuur lager is.

Waterschappen

Welke maatregelen kunnen de waterschappen nemen tegen de droogte?

Waterschappen zorgen voor zoetwatervoorziening in het regionale watersysteem in Nederland. Op dit moment is er sprake van droogte. De waterschappen zijn goed voorbereid op eventuele droogte. Alle voorbereidingen zijn getroffen om maatregelen te treffen als de droogte aanhoudt. De waterschappen zorgen ook in periodes van droogte voor zoveel mogelijk zoet water, een goede waterkwaliteit en een veilige waterkering. De natuur heeft zoet water nodig, de landbouw gebruikt het voor gewassen, het waterpeil en de grondwaterstand hebben invloed op de veiligheid. Door de klimaatveranderingen doen er zich vaker periodes van extreme droogte en zware regenbuien voor. Belangrijkste aandachtsgebieden van de waterschappen bij droogte: op niveau houden van het zoetwaterpeil, het tegengaan van verzilting en extra controle op beschadiging van veendijken, voorkomen van schade aan droogtegevoelige natuurgebieden.

Zijn waterschappen voorbereid op de droogte?

Ja. Elk waterschap heeft onder andere naar aanleiding van de droogtes in het verleden een droogteprotocol, een droogtecoördinator en een calamiteitenteam. Op dit moment zijn alle voorbereidingen getroffen voor eventueel noodzakelijke maatregelen als de droogte aanhoudt.

Waar heeft welke regio in Nederland last van bij droogte?

In periodes met droogte is er een verschil tussen hoog en laag Nederland. Met hoog Nederland bedoelen we de zandgronden en met laag Nederland het westelijk deel van Nederland.

Hoog Nederland

Op de vrij afstromende hoge zandgronden is het beschikbare water in het zomerhalfjaar vooral van belang voor de natuur en wordt het gebruikt om de landbouw van water te voorzien. In periodes dat het lang droog is, ontstaat de situatie dat het regen en grondwater niet langer meer toereikend is voor de vraag. Hierdoor gaan beken en watergangen droogvallen. Ook de grondwaterstanden gaan dalen. Als gevolg hiervan kan er schade optreden aan natuurgebieden en de biodiversiteit. Om droogvallen zo lang mogelijk te voorkomen worden beregeningsverboden ingesteld. Dit betekent dat om water te besparen agrariërs geen water meer mogen gebruiken uit grond- en oppervlaktewater om hun gewassen te beregenen. Elk waterschap maakt hierin haar eigen regionale afweging op basis van de situatie in het gebied.

Maatregelen die waterschappen nemen zijn:

- water zoveel mogelijk vasthouden in het gebied (stuwpeilen verhogen);
- waar mogelijk zoveel mogelijk water in te laten in het gebied;
- beregeningsverboden in te stellen.

Laag Nederland

In westelijk Nederland wordt het watersysteem normaliter doorgespoeld om het zoutgehalte in het water op een acceptabel niveau te houden. Dit zout dringt vanuit de ondergrond (zoute kwel) het gebied in. In droge situaties is er:

- minder water beschikbaar om door te spoelen. De zouttong vanuit de rivieren komt verder het land in waardoor het niet meer geschikt is om mee door te spoelen en ontzilten inlaten moeten dan worden gesloten;

- Door water van elders aan te voeren moet voorkomen worden dat het zoutgehalte van het water toe door toenemende zoute kwel te veel toe neemt, waardoor te zout wordt om natuurgebieden maar ook de land- en tuinbouw (met name de meest kwetsbare gewassen als boomteelt, bollenteelt en de glastuinbouw) van water te voorzien.

Maatregelen die de waterschappen nemen zijn:

- water aanvoeren van elders waar de zouttong nog niet is opgedrongen;
- inlaten die te zout zijn geworden sluiten.

Welke maatregelen treffen de waterschappen om het waterpeil op niveau te houden?

De situatie kan ontstaan dat het water de hoge gebieden niet meer toereikend is. Bovendien dalen de grondwaterstanden. De waterschappen zorgen voor:

- het instellen van beregeningverboden uit grond en/of oppervlaktewater (agrariërs mogen geen water meer gebruiken om hun gewassen te beregenen);
- zoveel mogelijk vasthouden van water in bepaalde gebieden.

Waarom een verscherpte controle van veendijken?

Veen heeft de eigenschap bij langdurige droogte sterk te krimpen en qua gewicht fors lichter te worden. Daardoor kunnen zodanige scheuren en verzakkingen in de kade ontstaan dat er zelfs een kadeafschuiving of doorbraak kan optreden. Vanzelfsprekend doen de waterschappen er alles aan om dit te voorkomen. In extreem droge perioden voeren de waterschappen gericht controles uit bij droogtegevoelige kaden. Zo nodig wordt de dijk versterkt met grond of zandzakken of waar nodig nat gehouden.